

GENEL KURUL TOPLANTISI AÇILIŞ KONUŞMASI

TUNCAY ÖZİLHAN - TÜSİAD YÜKSEK İSTİŞARE KONSEYİ BAŞKANI

30 Mart 2021, Online

Sayın Başkan, Sayın Divan, TÜSİAD'ın Değerli Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

TÜSİAD Yüksek İstişare Konseyi Başkanlık Divanı adına hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Bir yıl aradan sonra ilk kez yüz yüze bir toplantıda bir araya gelebildik. Buna da şükür diyorum. Umuyorum bir sonraki toplantımızı daha da kalabalık yapabilelim. Bu tabii normalleşmeye, normalleşme de Covid-19'la olan mücadelemize bağlı olacak.

Değerli Üyeler,

Bugünkü toplantımızı, ekonomik duruma ilişkin karışık sinyallerin olduğu bir dönemde yapıyoruz. Hepimiz son aylarda arka arkaya gelen beklenmedik gelişmeleri anlamaya, yorumlamaya, geleceği kestirmeye çalışıyoruz.

Ortalığın toz duman olduğu, yetki ve sorumlulukların sınırlarının bulanıklaştığı durumlarda karar nasıl alınır? Nereye gittiğimiz konusunda kafamızda bir cevap yoksa plan nasıl yapılır? Kurumsal yapıların öngörüldüğü gibi çalışacağı varsayımı olmadan yarın ne olacağı nasıl bilinir? İlan edilmiş olan kurallar yarın değişebilirse, yarına ilişkin kararlar nasıl alınır?

Böylesi zamanlarda aklıma Churchill'in bir sözü gelir. Churchill gelecekte ne kadar uzağı görmek istersek geçmişte de o kadar geriye bakmalıyız der.

Değerli Üyeler,

Bildiğiniz gibi 2021, TÜSİAD'ın ellinci kuruluş yıldönümü. 1970'ler, yine bugünlerde olduğu gibi dünyanın ve ülkemizin karmaşık günlerden geçtiği bir dönemdi. 1970 yılında, ülkemizde dış ticaret açığı büyüyüp açığı finanse edecek finansman bulunamayınca IMF'yle bir stand-by anlaşması yapılmış ve TL %67 devalüe olmuştu. Dünyada üçüncü sanayi devrimi olarak bilinen bilgisayar teknolojilerindeki devrim başlamıştı. Soğuk Savaş ABD ve SSCB arasındaki yarış hızlandırmıştı. 1971'in Şubat ayında Apollo 14 aya üçüncü kez insanlı iniş yapmış ve ay yüzeyinde bilimsel araştırmalar için çalışmaya başlamıştı. Bundan bir ay sonra Türkiye'de anarşi gerekçesiyle 12 Mart muhtırasıyla demokrasimiz bir darbe daha almıştı. Nisan ayında ise derneğimizin kurucuları Atatürk ilkelerine uygun olarak, Türkiye'nin demokratik ve planlı yollarla kalkınmasına ve Batı uygarlık seviyesine çıkarılmasına yardımcı olmak amacıyla TÜSİAD'ı kurmuştu. TÜSİAD kurulduktan kısa bir süre sonra İkinci Dünya Savaşı'nın ardından inşa edilen küresel finansal mimarideki sorunlar ağırlaşmış ve yaz aylarında Bretton Woods sistemi çökmüştü. Türkiye'nin kişi başına geliri yüksek geliri ülkelerin beşte biri kadardı.

Elli yılın ardından dönüp bugüne bakalım. Bugün de küresel ekonomide ciddi sıkıntılar yaşanıyor. Bretton Woods sisteminin çökmesinin ardından kurulan ve kalıcı olacağı düşünülen neo-liberal düzen, 2008 krizinde almış olduğu yaraları sarmaya uğraşiyor. İnsanoğlu şimdi de Mars'a gidiyor. Artık dördüncü sanayi devrimini konuşuyoruz. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Soğuk Savaş dönemi kapandı ama adeta yeni bir

Soğuk Savaş, bu defa da ABD ve Çin arasında yaşanıyor. 70'lerdekilere farklı olsa da iç ve dış mihrak söylemleri bugün de gündemde. Cari açık ve finansman sorunumuz aynen devam ediyor. Daha geçen hafta TL yüzde 10 civarında değer kaybetti. Türkiye'nin kişi başına geliri yüksek gelirli ülkelerin hala beşte biri civarında.

Bu özetin de gösterdiği gibi, bugün ile 1970'ler arasında ciddi paralellikler var. Bundan elli sene öncesi gibi bugün de ekonomik ve toplumsal dinamikler bir dönüşümün eşliğinde olduğumuzu düşündürecek biçimde hız kazanmış durumda.

TÜSİAD'ın kuruluşundan sonraki yılda yapmış olduğu faaliyetleri anlatan 1972 çalışma raporunda bu durum şu sözlerle anlatılmıştı:

“Demokratik refah toplumu istikametinde kazanılan mesafelerin bir anda yitilmesi tehlikesi bütün gücüyle toplumumuzu tehdit etmektedir... Bu... çok köklü tedbirlerin hızla uygulanması görevini bir zaruret haline getirmiş durumdadır.”

Dönemin TÜSİAD yönetim kurulu, bu görevin yerine getirilmesinde Türk iş dünyasına da önemli bir rol düştüğü kanısındaydı. Yine aynı rapordan okuyacak olursak:

“Bu görevi sadece devlet müesseselerinden beklemek hiçbir yönüyle mümkün değildir... Bu soruna olumlu çözümler geliştirmek toplum hayatında fonksiyon ve görev yüklenmiş herkesin ortak sorumluluğudur.

Yirminci asrın ikinci yarısındaki toplum artık kudretli kişilerin ve dâhilerin yön verdiği bir toplum değildir. Bugünün toplumuna yön ve şekil veren güçler, ... fertlerin meydana getirdiği... baskı gruplarıdır”

Türk müteşebbisi toplumumuzun ileri bir refah toplumuna dönüşmesinde, başka hiçbir şekilde yeri doldurulamayacak önemli bir görev yüklenmiş bulunmaktadır

Ne var ki Türk toplumu artık müteşebbislerden bunun çok ötesinde başka görevler yüklenmesini ve her gün daha büyük bir ağırlık kazanan sosyal sorunların çözümünde daha şuur ve aktif bir rol alınmasını beklemektedir.”

Bu tespitler adeta bugün yapılmış kadar güncel. TÜSİAD, bu doğrultuda başladığı çalışmalarına 50 yıldır devam ediyor.

Hepimizin bildiği gibi 1970'li yıllar, Türkiye'nin dünya düzenindeki değişimi anlayamadığı, bu değişime ayak uyduramadığı yıllar oldu. Gelişmiş ülke hedefine ulaşmakta zaman kaybedildi. Demokratik hukuk devletine ulaşmak bir yana, bir askeri darbeye daha karşılaşıldı. Siyaset karşı karşıya kalınan sorunları konuşarak ve uzlaşarak aşma iradesini gösteremedi. Ve en kötüsü de, ülke binlerce canını, özellikle de pırıl pırıl gencini yitirdi.

Sorunların parlamento içinde uzlaşarak sağlanarak çözülmesi gereği ve bu konuda sivil topluma da büyük bir görev düştüğü tespiti bugün de bir o kadar doğru. Bu nedenle geçmiş 50 yılda olduğu gibi gelecek 50 yılda da TÜSİAD olarak üzerimize düşen sorumluluğu yerine getireceğiz. 50 yıldan beri savunduğumuz

demokratik hukuk devleti, laiklik ve piyasa ekonomisi ilkeleri temelinde yaptığımız tespitleri ve önerileri ülkemizin yöneticileri ve kamuoyu ile paylaşmaya devam edeceğiz.

Değerli Üyeler,

Türkiye, Covid-19'la mücadelede fena bir sınav vermedi. Her ne kadar 1 Mart'tan 22 Mart'a nüfusa göre en hızlı vaka artışı görülen on birinci ülke olsak da vaka başına ölüm oranı en düşük ülkelerden birisiyiz. Ayrıca, aşılama performansında da dünyada üst sıralarda yer alıyoruz. Hiç şüphesiz bu performansta sağlık alanında son yıllarda yapılmış olan yatırımlar ve özellikle yoğun bakım yatak sayısını oldukça artırmış olmamız etkili olmuştur. Bundan sonrası için aşılama hızla daha fazla mesafe kat edilmesi ve toplumsal ve ekonomik hayatın bir an önce normale dönmesi en büyük temennimizdir.

Covid pandemisi ile mücadelenin gerektirdiği teması azaltma, mesafe, bir araya gelme kısıtlamaları ve hatta kapanma ihtiyacı ile bu önlemlerin yarattığı zorluklar hepimizin malumu. Mücadelenin gerektirdiği ekonomik yük tüm ülkeleri zorluyor. Haliyle ülkemiz de zorlanıyor. Pandeminin yol açtığı ekonomik zorluklar zaten mevcut olan yapısal sorunların üzerine ekleniyor. Ekonominin canlılığını sağlama ile ekonomik istikrarı koruma amaçlarını aynı anda yerine getirme gerekliliği, bizi, adeta iki yanı uçurum olan ince ve keskin virajlı bir yol üzerinde hareket etmeye mecbur bırakıyor. Yolun bir yanı istikrarsızlık, diğer yanı ekonomik daralma, işsizlik ve geçim sıkıntısı. Ve üstelik arabanın yoldan çıkmasını, uçuruma savrulmasını hevesle bekleyenler de yok değil.

Ülke olarak hepimiz bu zorlu yolda seyir halindeki arabanın içindeyiz. Menzilimize ulaşmak için iş dünyası, çalışanlar ve diğer toplumsal kesimler, siyaset ve bürokrasi olarak birbirimize güvenmeli ve neyi, nasıl yapacağımızı konuşarak, istişare içinde belirlemeliyiz. Kavga döğüşle olmuyor. Kendi aramızda kavga ettikçe herkes kaybediyor. Muhakkak birleştirici olmak lazım.

Bir yandan ekonominin canlılığını sağlarken diğer yandan ekonomik istikrarı koruyabilmenin yolu, keskin manevralar yapmak yerine, açık, net, öngörülebilir ve tüm kesimlere güven veren bir yol haritası ortaya koymaktan geçiyor. Bir riski azaltırken diğer riski artırmaktan kaçınmak lazım. Aksi halde sonuç, hem kurların hem faizlerin aynı anda yükselmesi örneğinde olduğu gibi daha olumsuz bir tabloyla sonuçlanıyor.

Ve hedefe en kısa zamanda en az maliyetle ulaşmak için asıl önemlisi, sadece semptomları hafifletmeye uğraşmakla yetinmemek aynı anda kökte yatan sorunları tedavi etmeye çalışmak lazım.

Türkiye ekonomisinin kök sorunları neredeyse Cumhuriyetin kuruluşundan beri hep aynı: tasarruf açığı, TL'nin değerinin istikrarı, fiyat istikrarı, yeteri kadar nitelikli istihdam yaratamama, üretim yapısının dönüşümü, kamu harcamalarının ekonomik verimliliği artıracak biçimde kullanılmaması.

Bunun için zaman zaman çeşitli reform paketleri açıklanıyor. Sonuncu pakette de gördüğümüz gibi ele alınan reformların hepsi iyi; hepsi yerinde. Ama reformlar uzun ve meşakkatli süreçlerdir. Israrlı uygulama ve sürekli takip gerektirir. Bu yüzden reform süreçleri siyaset ve bürokrasideki değişikliklere karşı hassastır. Reform hevesi zaman içinde azalır ve efor yeniden semptomların tedavisine kayar. Bu nedenle sık sık reform paketleri açıklanır, ama bu paketlerin yapısal sorunları çözmedeki etkisi pek sınırlı olur.

Yüksek faiz oranları tasarruf açığının sonucudur. Tasarrufları artırmazsak, TL'ye güveni tesis edip uzun vadeli dış kaynak çekmezsek, hiçbir faiz indirimi kalıcı olmaz. Nitekim hep böyle oluyor. Faizler, bir tansiyon

hastasının tansiyon ilacına verdiği tepki gibi hızla iniyor, ilaç kesilince yeniden çıkıyor. Bu iniş çıkışlar bünyeyi daha da zayıflatıyor. Yatırımcı güveni tesis edilemeyince uzun dönemli yatırım kararları da alınmıyor. Yatırımcı güven ister. Sık sık değişmeyen kurallar ister. Uzun vadeli yatırımın sırrı istikrar ve güvendir.

Tasarruf açığının bir cephesi de mali disiplindir. Türkiye kamu kaynaklarını çok iyi kullanmalı ve daha verimli alanlara harcamalı. Lüzumsuz harcamalar yerine her kuruşunu üretime, sanayiye, tarıma, eğitime, bilimsel ve insani gelişmeye ayırmalı. Kamu kaynaklarını harcarken rekabetçi piyasa ilkelerine uygun davranmalı.

Sokaktaki vatandaşın iş insanlarına kadar herkesi ilgilendiren kronik problemimiz TL'nin değerindeki yüksek oynaklıktır. TL'deki değer kaybının bir nedeni döviz geliri üretme kapasitesinin düşüklüğü ise bir diğer nedeni de geleceğe ilişkin belirsizlik ve güvensizliktir. Sorun şiddetlenince rezervlerden döviz satarak TL'nin değerini korumaya çalışmak, ancak kısa süre için işe yarar. Aynı sorunun hep tekrarlamaması için ekonomik yapının dönüşüp döviz gelirlerinin artırılması ve ekonomi yönetiminin güven sağlaması gerekir.

Fiyat artışları ile mücadele etmek için fiyat kontrollerinin yetmediğini tecrübeyle biliyoruz. Kalıcı çözüm üretim kapasitesini artırmak. Şimdi önümüzde kaçırmamamız gereken bir fırsat var. Pandemi ertesinde ticaret zincirlerinde değişim bekleniyor. Avrupalı şirketlerin tedarik kaynaklarını çeşitlendirmek ve daha yakın coğrafyaya taşımak istemeleri Türkiye'nin önemini daha da artıracak. Bu fırsattan yararlanmak için Türkiye sorunlarını geride bırakıp sanayi ve tarımsal üretim kapasitesiyle hazır hale gelmeli.

Onca reform programlarına, verilen tüm teşviklere rağmen bir türlü halledilemeyen bir başka sorun da yüksek işsizlik. Bir yandan işsizlik çok yüksek; diğer yandan da yeni teknolojiler açısından uygun becerilere sahip çalışan yeterince bulunamıyor. Gençlerimizi donanımlı bir şekilde yetiştiremeyince geriye bir gelecek vadetmeyen kaba ve rutin işler kalıyor. Bunları da gençler doğal olarak beğenmiyor. Kaldı ki bu işler otomasyon ve yapay zeka uygulamaları yüzünden bugün değilse yarın zaten ortadan kalkacak olan işler. Bugünün işsizlik semptomuyla mücadele ederken, yarının işsizliğini önlemek için eğitimin niteliğini uluslararası standartlara yükseltmekten başka çare yok. Bunu yapmazsak kaynaklarımızı nitelsiz işgücünü verimsiz işlerde çalıştırmak için kullanmak durumunda kalacağız. Oysa biz zaten kaynak sıkıntısı çeken bir ülkeyiz. Kit kaynaklarımızı verimsiz alanlarda çarçur etmemeliyiz.

Yine şimdiye kadar uygulanan tüm teşvik programlarına rağmen bir türlü gerçekleştirilemeyen bir hedef de üretim yapısındaki dönüşüm. Yukarıdaki tüm sorunların arkasındaki ortak sorun ekonomik yapının verimsizliği, döviz kazandıramaması, istihdam yaratamaması, yüksek teknoloji ürün üretememesi.

Neredeyse tüm iktisadi tarihimiz boyunca yaşadığımız bu sorunlara bugün yenileri de eklenmiş durumda.

Bunların başında toplumun fakirleşmesi geliyor. Pandeminin iş kaybına yol açtığı sektörlerde işçilerin, kendi hesabına çalışanların ve esnafın gelirleri azaldı, refah düzeyleri geriledi. Birçok ülke gibi Türkiye de kendi olanakları dahilinde destek programlarını devreye soktu. Pandemi sonrasında da, fakirlikle ve gelir adaletsizliği ile mücadele devam etmeli. Belli bir dönem verilen maddi desteklere ilaveten, gençlerin, kadınların ve dezavantajlı grupların gelirlerinde kalıcı artışlar sağlamak gerekiyor.

Hızla ve kuvvetle ele almamız gereken konulardan bir tanesi de yeşil ekonomi. Az önce söz ettiğim üretim yapısındaki dönüşümü, ne ürettiğimiz ve nasıl ürettiğimiz açısından düşünmek gerekiyor. Gelecek yıllarda küresel ticarete yön veren ürünler, insan haklarına saygılı, etik değerlere uygun, çevreye duyarlı biçimde üretilmiş, yüksek teknoloji ürünler olacak. Üretim yapısını dönüştüremezsek, küresel ekonomideki yerimizin yükselmesi bir yana düşmesi kaçınılmaz.

Semptomlarla uğraşmak yerine sorunları kökünden çözüme gereği, ekonomi için olduğu kadar diğer alanlar için de geçerli.

Zikzaklar çizerek ilerlemek yerine, sorunların tüm boyutlarını iyice inceleyerek, sadece bugünü değil, geleceği de düşünerek karar almak bizi hedefimize daha hızlı ve daha zahmetsiz ulaştırır. Etraflıca düşünülmemiş, ilgili tüm tarafların görüşleri alınmamış, aceleye getirilmiş kararlar çok çabuk değiştiriliyor. Bu da güvensizlik yaratıyor; öngörü ufkunu daraltıyor.

Türkiye'nin uzun yıllar çözmekle uğraştığı en önemli toplumsal sorunlardan biri, kadın-erkek eşitliği. Kadınlara seçme hakkı verilen ilk ülkelerden birisi olan ülkemizde, şimdiye kadar alınmış olan çok sayıda önleme rağmen, kadınların ekonomik, toplumsal ve siyasi alanda ikincil planda kalmasının önüne geçilemedi. İstanbul Sözleşmesinin iptal edilmiş olmasının, kadına şiddete karşı verilen mücadeleyi kolaylaştırmadığı görüşündeyiz.

Aynı sorunlar uluslararası ilişkilerde de geçerli. Türkiye dış politikasını, çağdaş uygarlık ideali ve uzun vadeli çıkarları doğrultusunda oluşturmalı ve kurumsal ilişkiler temelinde, güven ve istikrar sağlayacak şekilde sürdürmeli.

Sorunları kökünden halletmek yerine semptomları ortadan kaldırmaya odaklanmayı iç politikada da görüyoruz. Türkiye tüm sorunlarını konuşarak, uzlaşarak çözebilmeli. Bunun için de siyasetin alanı açık tutulmalı; özgür ve bağımsız medya aracılığıyla farklı görüşler için ifade özgürlüğü sağlanmalı. Şimdiye kadar alınan parti kapatma kararları, semptomları ortadan kaldırıp, kapatmaya gerekçe oluşturan sorunları ortadan kaldırmadığı için, aynı sorun tekrar tekrar karşımıza geliyor. Elbette tüm siyasi partilerin şiddete ve teröre karşı net tavır almasını beklemeliyiz. Bununla birlikte demokratik siyaset alanını koruma ve genişletme konusunda da aynı kararlılığı göstermeliyiz. Toplumsal kutuplaşmayı bu şekilde aşabiliriz. Türkiye demokrasisinin ve vatandaşımızın bu sorunu aşacak olgunlukta olduğuna inanıyoruz.

Demokratik özgürlükler ve laikliği, bizi bir arada tutan, birlik ve beraberliğimizi sağlayan çimento olarak görüyoruz.

En ufak bir şüpheye bile yer olmaması gereken bir alan ise hukuk düzeni. İnsan hakları, kuvvetler ayrılığı, hukukun üstünlüğü, kanun önünde eşitlik, yargı bağımsızlığı ilkelerine sıkı sıkıya bağlılık olmazsa olmazlarımız. Ekonomik reformlar gibi yargı reformlarının da hepsi iyi; hepsi gerekli. Ama şimdiye kadar ilan edilmiş olan yargı reformları bizi arzu ettiğimiz hukuk devleti ve demokrasi standartlarına yaklaştırmadı. Esas olması gereken demokrasi ruhunun ve etik ilkelerin yürütme ve yasamadan yargıya tüm süreçlerdeki görevliler tarafından içselleştirilmesi. Karar alırken herkesin evrensel normları gözetip elini vicdanına koyarak hareket etmesi.

Değerli Üyeler,

Konuşmamın başında geleceğe yön vermek için geçmişe bakmanın öneminden söz etmiştim. Böyle bir anlayışla dünyaya baktığımızda son yüzyılların genel eğiliminin daha fazla demokrasi, daha fazla eşitlik, daha fazla özgürlükler, derinleşen piyasalar, artan refah, küreselleşme, bilimsel ilerleme, daha az şiddet, daha az baskı yönünde olduğunu görüyoruz. Türkiye de bu eğilimlerin dışında değil. Günün sorunlarına getirilen çözümler ancak bu genel eğilime uygun olduğu durumlarda doğru oluyor. Bu tarihsel eğilimin dışındaki uygulamalar sonradan pek de hayırla yad edilmeyen parantezler olarak kalıyor. Yaşadığımız sorunlara, gerilimlere tarihin akışına uygun çözümler bulabileceğimiz konusunda inancım tam. Halkımızın sağduyusu ve ülkemizin demokrasi tecrübesi bu inancımın temelini oluşturuyor.

TÜSİAD'ın Türkiye için demokrasi, özgürlükler ve laiklik üzerine kurulmuş olan kalkınma ve Batı uygarlık seviyesine çıkma ideali yolunda 50 yıldır sürdürdüğü çalışmaların önümüzdeki dönemde görev alacak olan yönetim kurulumuz tarafından da aynı gayret ile devam ettirileceği inancıyla hepimizi saygıyla selamlıyor, dikkatiniz için teşekkür ediyorum.